

Lepuskin kaikkien aikojen joulut

Markku Salmi Leppävaaran kansalaismuistipiiri 1.12.21

Suomalaisen joulun historiaa

- **Kristillinen joulu tuli 1200–1300 -luvulla**
 - Ristiretkien ja ruotsalaisten maahanmuuttajien mukana
- **Pakanaperinne yhdistyi sujuvasti kristilliseen jouluun**
 - **Kekripukista tuli joulupukki**
 - Pukki oli hedelmällisyyden symboli
 - **Lyhde vanhaa viljelytaikuutta**
 - Linnut jättäisivät viljan rauhaan
 - Olkipukki yhdisti molemmat traditiot
 - **Joulusauna**
 - Ruoka- ja juomalahjoja tontuille
 - Viimeinen löyly saunatontulle

Vanha joulu

- **Joulun aika kesti 21.12.–13.1.**
 - *”Hyvä Tuomas joulun tuopi, paha Nuutti pois sen viepi.”*
- **Entisaikaan joulun pyhät kestivät 4 päivää:**
 - 25.12. ja 26.12. -päivien lisäksi Johanneksen päivä 27.12. ja Viattomien lasten päivä 28.12.
 - Kustaa III kielsi 4 pyhää aatelisten ja talollisten vaatimuksesta 1774 *”Pitkät vapaat laiskistavat kansan”*

Joulukuusen historia Suomessa

- **Joulukuusi tuli Suomeen 1800-luvulla**
 - **Viroon ja Saksaan 1400–1500 -luvulla**
 - Pieniä pöytäkuusia tai kattoon ripustettuna
 - **Suomessa joulukuusi tuli ensin säätyläiskoteihin**
 - **Talonpoikaistaloihin joulukuusi otettiin 1800-luvun lopulla**
 - **Jatkoi vanhaa kansan tapaa: koristeltu kuusilla hää-, nimipäivä- ja juhannuskuuset**
 - **Kansakoulunopettajat levittivät tapaa**

Ensimmäisiä joulukuusenkoristeita 1900

Ensimmäisiä joulukuusenkoristeita 1900

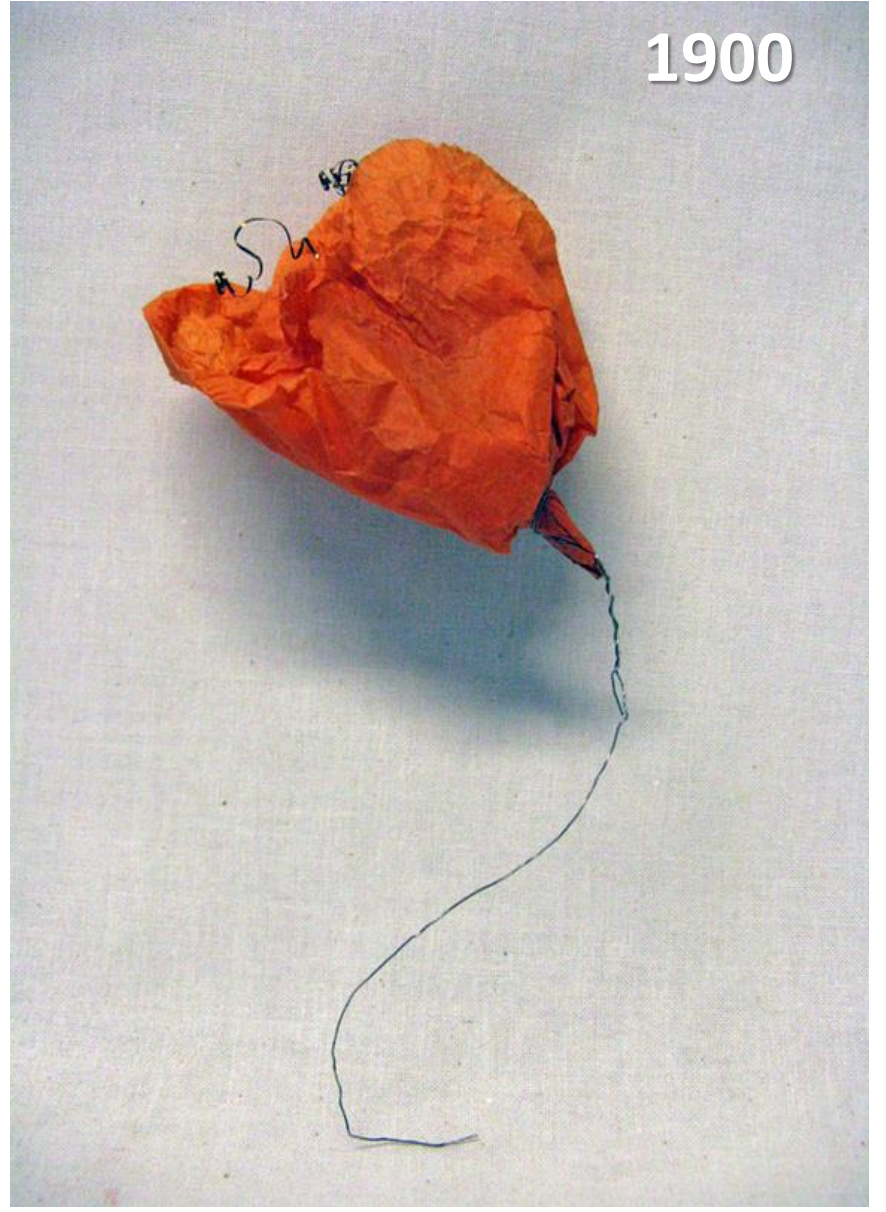
1900

1900

1900

Ensimmäisiä joulukskoristeita 1900

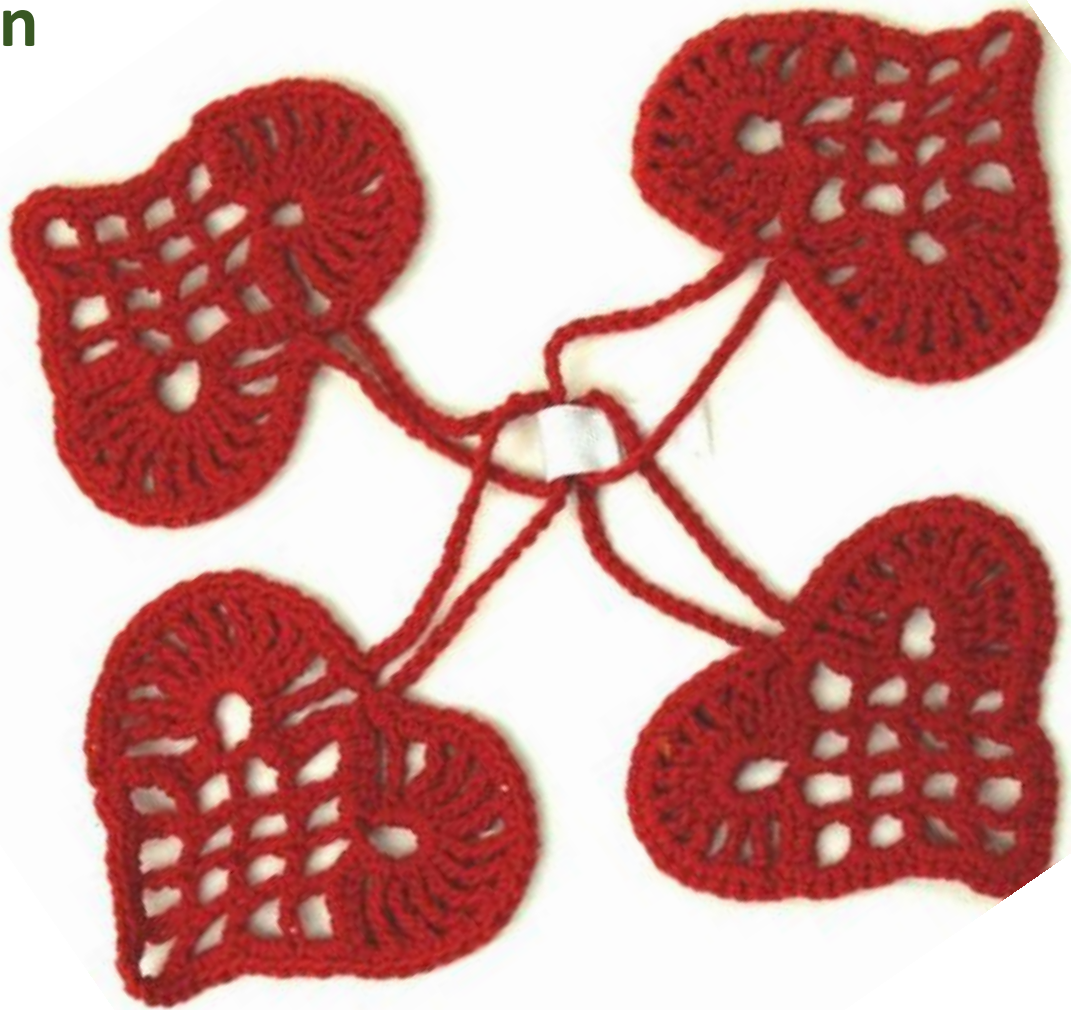
Vanhoja joulukoristeita

**Jousen
puusepän-
verstaan
tonttuja
1940-luku**

Lankakoriste,
pyyheliinan
peite
1944

**Painettu
kaitaliina
1930-luku**

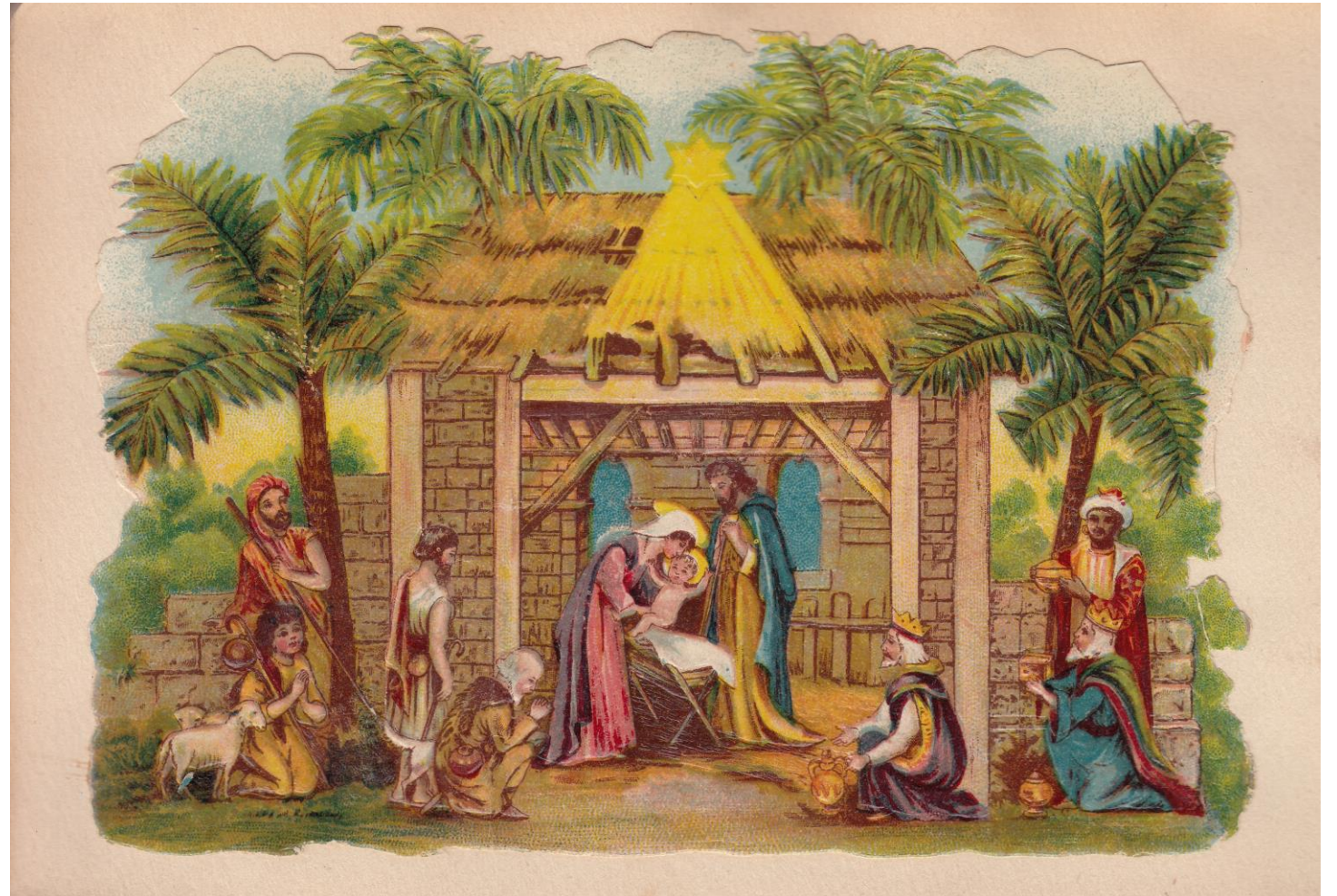
Joulutähti ja kaksoset Harakassa

Jättiamaryllis ja lapset Harakassa

Joulukiiltokuvia 1920-luvulta

Vanhoja joulukortteja 1921 ja 1933

Joulupukkeja vuosilta 1920, 1930 ja 1955

Joululehtiä 1899, 1925 ja 1933

Joulun hyväntekeväisyyttä

Joulumerkit
keuhkotauti- ja
tuberkuloosi-
potilaiden
hyväksi
1905, 1925

Partiolaisten joulukalenteri 1996

Pelastusarmeijan joulopata 1935 ja 1993

**Lucia-neito
Catrine
Karlsson,
Tuomiokirkko
1993**

**Tiernapojat,
Oulu
1907–1923**

Perhejoulut

Antoinette ja
Ville Vallgren
Ystävineen,
Pariisi
1891

**Blomin perhe
jouluna, Lars
Sonckin kaari 3
1903**

**Blomin sukua
jouluna,
Lars Sonckin kaari 3
1903**

**Forsströmin sukua
jouluna
Villa Frideborg B,
Armas Launiksen
katu 5
1910**

**Karin ja Herman
Nymalmin
joulu
Kilon kartanossa
1911**

Joulu Kilon kartanossa 1912

Joulun viettoa Albergan kartanossa 1913

Kirsti Gallen-Kallela:

”Jouluisin tuli mummulaan koko suku, noin 25 henkeä. Kaikille ei saatu yösjää 17 huoneesta huolimatta, iin että me kolme serkkutyttöä nukuimme vierekkäin asetetuilla tuoleilla ja nauroimme koko yön, koska löysimme itsemme vähän väliä lattialta höyhenpatjojen seasta.

Näyttelimme tietenkin teatteria. Pitkässä eteishallissa oli korkeareunainen nurkkasohva, joka oli sopiva kuninkaanlinna. Jorma oli kuningas, kahdeksan vuotta minua nuorempi serkku kuningatar ja minä, iso goljatti, prinsessa. Tuolit oli asetettu riviin ja yleisö nauroi haljetakseen. En voinut käsittää miksi äiti nauroi, niin että kyyneleet valuivat: kuninkaalla, joka seisoi sukkasillaan, oli molemmissa mustissa sukissaan valkeat ”perunat”.

Koska pyhiä riitti eikä vierailta ollut kiirettä, jatkettiin seuraavina päivinä. Ville ja Viivi Vallgren tulivat naapurustosta ja Ville saatiin esittämään ”Pehr Svinaherde” äitini säestämänä. Hän oli mustassa pitkässä takissaan ja oli juuri päässyt

dramaattisempaan kohtaan laulaen voimakkaalla äänellä, kun flyygelin alta kuului kolahdus. Sinne lensivät Villen hampaat, mutta hän jatkoi urheasti loppuun asti.

Jouluaattona ja joulupäivänä laulettiin kuorossa Hoosiannaa ja Waennerbergin Psalmeja, joista Mummu erityisesti piti. Äiti ja Greta soittivat nelikätisesti mm. Haydnia Mozartia. Soolot esitettiin Gretan suurella flyygelillä suuressa salissa ja triot Mummun vanhemmalla flyygelillä ruokasalissa, jolloin ei oltu liian lähellä kuulijoita. Kynttilät loistivat kristallikruunissa ja tunnelma oli niin korkealla kuin se vanhaan hyvään aikaan vain saattoi olla. Suuressa ruokasalissa oli pöytä katettuna melkein koko ajan. Livekalat, kinkut, riisipuurot, pasteijat ja liemet, joulutortut ja muut herkut vuorottelivat. Mikko tarjosi ”koivunnuppuaan”, jota hän oli keväällä hiirenkorvalla olevista lehdistä valmistanut, mutta sitä ei nuoriso suinkaan nauttinut eikä myöskään viinejä.”

(www.lepuski.fi/historia, Kirsti Gallen-Kallela. Isäni Akseli Gallen-Kallela. II osa: Elämää isän mukana. WSOY 1965. Otteet sivuilta 273–275.)

Kuokkasen perheen joulu Perkkaantiellä 1925

Perä-Harakan joulu 1933

Sinikka Luja-Penttilä

Perä-Harakan joulu

Näen muistoissani lapsuuden joulun, ehkä vuodelta 1933. Se vietettiin, kuten muutkin lapsuuteni ja nuoruuteni joulut Perä-Harakassa, nykyisessä Lintuvaarassa, pienessä harmaassa mökissä Jääskeläntien varrella. Siihen aikaan vedet kannettiin kaivosta, puut hakattiin klapeiksi, joilla keitettiin ruoka ja lämmitettiin asunto. Ja kodeissamme tuikkivat valolähteinä öljylamput.

Kiiltokuva joulupukista vuodelta 1923.

Jouluihin oli saatu taituiksi runsain mitoin lämpöä ja hyvää tahtoa ihmisten kesken. Joulunalusviikot kävivät hermoille. Meidät muksut komennettiin aikaisin nukkumaan ja kyökistä alkoi kuulua ompelukoneen surinaa ja kaikenlaisia askartelun ääniä. Maalin haju tunki sieraimiin ja jännitys kutitti sydänalassa. Aamulla ei joulupukin pajasta näkynyt enää jälkeäkään.

– Äiti, koska se joulupukki oikein tulee, utelimme.
– Kyllä siihen on vielä paljon päiviä ja öitä. Muistakaa nyt vaan olla oikein kilttejä.
– Nii-in, mutta koska se sitten tulee?
– Vielä eivät sormet riitä, mutta äiti kertoo sitten, kun voitte alkaa laskea sormilla. Äärimmäisellä itsehillinnällä onnistuimme olemaan pitkään kilttejä.

Mutta sitten koitti ilta, jolloin emme enää voineet välttää riitaa. Syntyi tapelunnujakka.

– Joulupukki ja tontut näkevät, miten kamalan tuhmia lapsia te olette. Katsovat ikkunasta, äiti varoitti.
– Eikä katsele! Ei nähdä! Isä meni liiteriin puita hakkaamaan. Nahistelumme jatkui.

Hanakan joulupukki tuo lahjoja Merjalle.

Valtatien varrelta

Kiiltokuvat ja muistikirjat olivat tyttöjen juttuja.

– Mikäs tuolla ikkunassa nyt on, kysyi äiti. Silloin me sen näimme. Valkopartainen joulupukki naama oli kuin olikin ikkunassa. Meistä tuli uudestaan ”niin kilttejä”.

Vihdoin tuli jouluaatto. Jännitys oli huipussaan. Päivä kului hitaasti. Äiti koetti keksiä meille askarrettavaa voidakseen tehdä loput joulusiivot ja valmistaa ruuat. Isä etsi, niin kuin joka joulu, edellisenä aattona tekemäänsä joulukuusen jalkaa. Nytkään sitä ei löytynyt. Piti taas nikkaroida uusi. Iltapäivällä kuusi tuotiin sulamaan. Myöhemmin se koristeltiin kynttilöillä, tinapaperista leikatuilla nauhoilla ja muutamalla puna-

Tarinoita arjesta ja ihmisistä

Joulua odottavan lapsen aika on pitkä.

poskisella omenalla.

Ennen jouluateriaa pukeuduttiin ”pyhävaatteisiin”. Meillä ei ollut saunaa, joten joulusauna ei kuulunut ohjelmaan. Mutta sitten tuli joulupukki. Pikkuveli pelästyi ja meni isin ja äidin sängyn alle piiloon. Vasta vähän ennen pukin lähtöä hän uskalsi näyttäytyä. Joulupukin jaellessa lahjoja äiti pyysi minua hakemaan keittiöstä vettä. Vesiämpäri sijaitsi vahakankaalla päällystetyn puulaatikon päällä. Joulupukki istui kyökin ja kammarin välisessä oviaukossa pallilla. Jouduin hänen selkäänsä taakse.

Kun hän oli lähtenyt ”taivaltamaan takaisin Korvatunturille”, ihmettelin kotiväelle sitä, että joulupukilla oli ihan samanlainen niska kuin naapurilla, Nikulaisen Niilolla. Paketeista löytyi kotona tehtyä mollaajaa, kintaita, yöpaitaa, puuautoa, itse kokoon ommeltuja piirustusvihkoja ynnä muuta. Joulunalusviikkojen salaperäiset ompelukoneen surinat, maalinhajut ja vasaran pauke yhdistyivät alitajunnassa aattoiltaan.

Joulupäivänä naapuruston muksuilla oli tavatessaan uusia kintaita ja leluja, jotka olivat nykyisen mittapuun mukaan vaatimattomia mutta meille mieluisia. Oikein onnekkaina aikoina meillä oli uusia suksia ja kelkkojakin toisillemme näytettäväiksi.

Sinikan joulu on aiemmin julkaistu nimellä ”Lapsuuden joulu” Lintunen-lehdessä 1994:4.

Katrin joulu 1940-luvun lopulla

Katri Karasma (ent. Sarmavuori, o.s. Meriö)

Lapsuuteni joulut Leppävaarassa

Vietin lapsuuteni joulut Leppävaarassa. Aika, jota muistelen, koskee 1940-luvun jälkipuoliskoa 1950-luvun loppupuolelle. Äitini huushollausta en kumma kylä muista. Sen sijaan muistan keskimmäisen sisareni Annelin jouluvalmistelut. Hän pyysi minut ennen joulua aina lapsenvahdiksi, kun hän itse lähti jouluostoksille Helsinkiin. Vaikka Leppävaarassa oli ruokakauppoja ja paperikauppa, mentiin suuremmille ostoksille sittenkin Helsinkiin.

Anneli kävi mielellään jouluostoksilla. Suvussamme on ollut tapana ostaa hyvin paljon, liikaakin kenties, lahjoja lapsille. Siksi joulu olikin hyvin odotettu. Joulupukille kirjoitettiin lahjatoivomuksia kuten nykyäänkin. Joulukalenteri oli käytössä. Joka päivä oli luukun avaaminen yllätys.

Meillä oli aina joulukuusi. Se saatettiin ottaa omasta metsästä. Se oli salissa ja koristeltiin kauniiksi. Ruokailuhuoneen uuniin Anneli liimasi enkeleitä ja tonttuja. Lamppuihin kiinnitettiin joulukelloja. Radiosta kuunneltiin joulurauhan julistus. Aattona jouluruokiin kuului itse paistettu kinkku, lanttulaatikkoa, rosollia, lipeäkalaa, riisipuuroa, luumukiisseliä kermavaahdon kanssa ja kahvia, jonka kanssa oli joulutorttuja ja piparkakkuja. Juomana oli maitoa tai kaljaa. Lahjojen jako oli ruokailun jälkeen.

Joskus meille tuli joulupukki aivan sisälle, kysyi, onko kilttejä lapsia, ja jakoi lahjoja. Usein joulupukki oli kuitenkin niin kiireinen, että hänet nähtiin vain ulkona heiluttamassa keppiään tai kuultiin kolistelua eteisestä. Hän oli jättänyt lahjapussit eteiseen. Lahjoja oli aina runsaasti. Kaikki saivat, ainakin lapset, yli kymmenen lahjaa. Niiden kanssa oli riemullista leikkiä.

Pikkutyöt ihailevat saamiaan lahjoja jouluna 1952.

Kahvin juonnin jälkeen lähdimme joko potkukelkalla tai kävellen katsomaan vanhinta sisartani Heliä, joka asui kolmen lapsensa kanssa Käentiellä Perä-Harakassa. Lintuvaarantiellä tuli muutama joulupukki vastaan. Veimme lapsille lahjoja ja saimme joitain vastalahjoja. Heli tarjosi kahvit.

Joulu oli perhejuhla kuten nykyäänkin. Tavat eivät ole muuttuneet. Jotkut kävivät ensimmäisen joulupäivän aamuna joulukirkossa. Kirkko oli puukirkko lähellä Leppävaaran rautatieasemaa eli nykyinen Perkkään

Lasten joulun jännitys huipentuu Joulupukin tuloon ja lahjojen avaamiseen, kuva 1950-luvulta.

kappeli. Sinne oli Kansantieltä (nykyisin Punatulkuntie) pitkä matka, joten en muista käyneeni siellä.

Kotona lauloimme Tonttujen jouluyötä, jonka "Tip tap tip tap tipetiptap", kuuluu mielestäni edelleen pakollisiin joululauluihin. Samoin "Hei tonttu-ukot hyppikää, nyt on riemurakkahin aika" ja "Porsaita äidin oomme kaikki" kuuluvat unohtumattomiin joululauluihin.

Artikkeli on julkaistu 16.12.2013 www.lepuski.filhistoria-sivustolla.

Katrin sisaret Liisa, Heli ja Anneli Meriö.

Perä-Harakan joulu 1951

Otto Favén:

Perä-Harakkalaisilla oli ainakin yksi yhteinen jouluperinne: kuusi käytiin hakemassa läheisestä Valtion metsästä, eli "omasta metsästä", niin kuin iso-isäni Otto "Pappa" Aaltonen" tapasi sanoa. Luvatontahan se oli, mutta eipä sitä juuri pahana rikoksena pidetty. Samasta paikasta haettiin saunavihdatkin kesällä. Kuusen haussa oli aina jännitystä ja seikkailun makua. Nyt paikalla on Lintumetsän koulu. Kuusi-apajaa ei enää ole.

50 luvulla jouluaatto oli vielä työpäivä, ja jouluateria aloitettiin usein aika myöhään. Lahjoja odottavien lasten hermot olivat kireällä. Jouluateria oli pitkälti samankaltainen kuin nykyäänkin, mutta kaksi merkittävää asiaa rajoitti sitä: elintarvikesäännöstely ja perheitten varallisuus. Onnekkaita olivat ne, joilla oli maalla luontaistaloudessa eläviä sukulaisia, joilta saattoi saada tai ostaa sitä, mitä kaupasta ei saanut. Kahdella tavalla mieleenpainuvuin ateria minulle oli joulu -50. Olin kolmevuotias. Kinkut olivat kortilla, ja sen korvikkeena pöydässä oli paistettuna sama kukko, joka kesällä oli hyökännyt päälleni ja yrittänyt nokkia silmät päästäni. Onneksi äitini ehti hätiin. Asia painoi edelleen niin paljon mieltäni, etten kyennyt maistamaan sitä.

Pääasia tietysti oli Joulupukin saapuminen lahjoineen. Minua pelotti ja ryömin sängyn alle, mistä näin vain pukin harmaat huopikkaat. Pukki maanitteli minua sieltä pois ja kysyi, mitä se Otto siellä sängyn alla tekee. Kun en parempaakaan keksinyt, sanoin, että minä täällä vaan täällä pölyjä katselen. Vakiopukkimme paljastui naapuriksemme Skarpin Hugoksi. Varusteet olivat kyllä asianmukaiset: punainen nuttu ja lakki, sekä kasvot peittävä pahvinen elottoman ilmeinen naamari. Pukille tarjottiin ryyppy alkajaisiksi. Sen ottaminen ei onnistunut tietenkään nostamatta naamaria. Naamarin alla oli ihan Hugo-sedän näköinen mies. Näin minusta tuli ikuinen epäilijä. Jouluaattona -51.

Piirros: Mauri Favén

Leppävaaran kartanon joulu 1952

Oikealta: Ulla ja Kaarlo af Heurlin, Ullan sylissä Martti, Elli Tompurin sylissä Eva. Keskellä istuu Katariina Zilliaccus (Ullan sisko) sylissään Anna, ja vierellä seisoo Helena. Vasemmalla istuu Meri Zilliaccus (Ullan äiti) sylissään Laura. Takana vasemmalla seisovat Margareetta (Ullan sisko) ja Erkki Tanner.

Piparkakkutalo, Leppävaaran kartanon joulu 1952

Oikealta: Elli Tompurin sylissä on
Laura. Takana seisovat Helena ja
Martti. Vasemmalla Eva ja keskellä
Anna.

Janatuisen lapset 1960-luku

Markku, Raine, Maarit,
Merja, isän tekemä arkku
lapsille joululahjaksi,
Janatuisen kotona,
Pohjoinen Lintuvaarantie 38

Joulumusiikkia Harakasta 1950-luvulla

**Sisarukset,
nuket ja nallet
Harakassa
1950-luvulla**

Perhejoulu Harakassa 1950-luvulla

**Janatuksen
valaistu
ulkokuusi,
Perä-Harakan
ensimmäisiä**

Joulujuhlia

Joulujuhla
työväentalolla
1938

Joulujuhla sotasairaalassa 1941

Joulujuhla rintamalla 1942

Marttojen joulujuhla lapsille 1940-luku

**Kas-Kas:n
henkilöstön
kunnan
joulujuhla**

Leppävaaran
kansakoulun
joulujuhla
kivikoululla
1955

Mäkkylän
päiväkodin
joulu
1976

Kaupallinen joulu

Mainos 1928.
Liha-Elannon myymälä,
Lintuvaarantie 36, 1955.

Maxi jouluna 1992

Maxin tonttulakit

**Greta Lindfors
ja Lindforsin
puutarhan
jouluasetelmia,
Friisinmäki**

Lintumetsän kukkatalo 2019

**Winterin
leluliike,
Helsingin Vanha
pasaasi
1960**

Tempon jouluvalot 1972

Stockmann Aleksin joulukatu 1975

Stockmannin jouluikkuna 1971

Stockmannin joulu koristelua 1971

Galleria 2019

- Kalvo 1: vas. Lese, foto O. Janatuinen, oik, Sirkku Mäenluoma, Lese, foto Matti Lippu
- Kalvo 2: Wikipedia
- Kalvo 3: EKM, Finna, foto Mikko Perkko
- Kalvo 4 : Wikipedia
- Kalvo 5: Wikipedia
- Kalvo 6: Wikipedia
- Kalvo 7: vas. Kansallismuseo, 2. vas. Lappeenrannan museot, muut Wikipedia
- Kalvo 8. EKM, Finna
- Kalvo 9: vas. Virpi Jousi, Lese, oik. Anne-Marja Kalter, Lese
- Kalvo 10: EKM, Finna
- Kalvo 11: EKM, Finna
- Kalvo 12: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 13: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 14: Annikki Holopainen, Lese
- Kalvo 15: vas. ja kesk. Finna, oik. Gundel Lindeberg-Knüpfer, Lese
- Kalvo 16: vas. Eija-Kaarina Rantanen, Lese, kesk. Wikipedia, oik. Markku Salmi, Lese
- Kalvo 17: Finna
- Kalvo 18: Finna
- Kalvo 19: Kymenlaakson museo, Finna
- Kalvo 20: vas. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, oik. HKM, Finna
- Kalvo 21: Museovirasto, historian kuvakokoelma, foto Kari kankainen
- Kalvo 22: Museovirasto, Kansatieteen kuvakokoelma, Samuli Paulaharjun kokoelma, foto Samuli Paulaharju
- Kalvo 23: EKM, Finna
- Kalvo 24: EKM, Finna
- Kalvo 25: EKM, Finna
- Kalvo 26: EKM, Finna, foto Henrik Forsström
- Kalvo 27: EKM, Finna
- Kalvo 28: EKM, Finna
- Kalvo 29: EKM, Finna
- Kalvo 30. EKM, Finna
- Kalvo 31: Valtatien varrelta –kirja, Lese
- Kalvo 32: Valtatien varrelta –kirja, Lese
- Kalvo 33: Otto Favén, Lese
- Kalvo 34: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 35: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 36: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 37: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 38: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 39: EKM, foto O. Janatuinen

- Kalvo 40: EKM, foto O. Janatuinen
- Kalvo 41: Seija Rajarinne, Lese
- Kalvo 42: Arja Salmi, Lese
- Kalvo 43: Markku Salmi, Lese
- Kalvo 44: Lese
- Kalvo 45: Lese
- Kalvo 46: Juhani Alajoki, Lese
- Kalvo 47: Irma Nordström, Lese
- Kalvo 48: vas. Lese, oik. HKM, Finna
- Kalvo 49: EKM, Finna, foto Eero Laamanen
- Kalvo 50: Lese, foto Markku Salmi
- Kalvo 51: Riitta Sjövall, Lese
- Kalvo 52: Lese, foto Markku Salmi
- Kalvo 53: HKM, Finna, foto Antti Kylliäinen
- Kalvo 54: HKM, Finna, foto Kari Hakli
- Kalvo 55: HKM, Finna, foto Volker von Bonin
- Kalvo 56: HKM, Finna, foto Kari Hakli
- Kalvo 57: HKM, Finna, foto Fred Runeberg
- Kalvo 58: Lese, foto Markku Salmi

Lyhenteet:

EKM = Espoon kaupunginmuseo,

HKM = Helsingin kaupunginmuseo

Lese = Leppävaara-seura ry